

Parmelia coniocarpa in Nederland

A. Aptroot

The distribution of *Parmelia coniocarpa* (*P. perlata*, *P. trichotera*, *Parmotrema chinense*) in The Netherlands is discussed. Before 1910 it was a rather common species all over the country. With the industrial revolution it became a rare species, restricted to coastal areas. Until the eighties it remained rare and there was no propagation. After 1980 it started a rapid recolonization and by now it is widespread and rather common again.

Het is bekend dat lichenen vaak snel reageren op veranderingen in het milieu. Het is evident dat de meeste soorten achteruitgegaan zijn sinds de vorige eeuw. Dit is goed te zien aan het herbariummateriaal dat uit die tijd bewaard is gebleven; dit ziet er veel weelderiger uit dan we tegenwoordig gewend zijn. Nadat jarenlang een achteruitgang te bespeuren was, is er rond 1980 een kentering opgetreden in deze ontwikkeling. Veel soorten, in ieder geval de meeste voor zwaveldioxide gevoelige epifyten en de nitrofytische (ammoniakminnende) epifyten, zijn duidelijk vooruitgegaan. Dit is niet alleen in Nederland waargenomen, maar ook bijvoorbeeld in Midden-Frankrijk en Midden-Engeland.

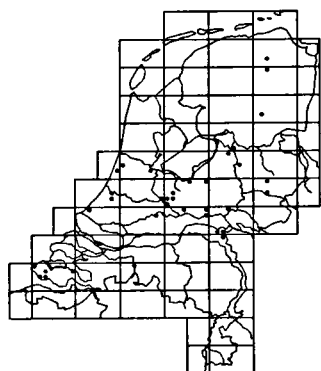
Omdat de kennis over het voorkomen van lichenen in het verleden zeer onvolledig is, is een dergelijke fluctuatie nog nooit aange-toond met verspreidingsgegevens. In het kader van het aandachtsoorten-project is de verspreiding nagegaan van één van de grootste en opvallendste epifytische korstmossen van Nederland, *Parmelia coniocarpa*. Deze soort is helaas onder nogal wat verschillende namen bekend geworden, onder andere ook *Parmelia perlata*, *Parmelia trichotera* en *Parmotrema chinense*. De soort is ongetwijfeld slechts zelden met andere verward, het meest misschien nog met *Parmelia revoluta*, die onder andere

verschilt door een duidelijk roze reactie met bleekwater. Dit heeft hoogstens geleid tot het over het hoofd zien van enkele voorkomens van kleine exemplaren.

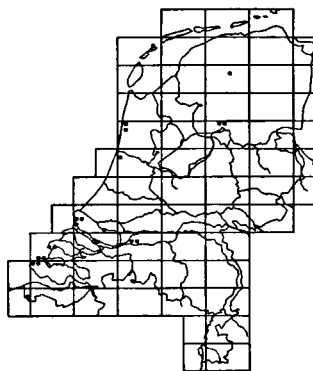
De vondsten zijn verdeeld over vier periodes, die niet evenlang zijn, maar niet willekeurig gekozen zijn:

- De eerste periode (tot 1910) omvat voornamelijk vondsten van de vorige eeuw en moet opgevat worden als de natuurlijke uitgangssituatie van voor de industriële revolutie. De gegevens uit deze periode zijn lang niet compleet en soms onderhavig aan een merkbaar waarnemers-effect.
- De periode 1910-1969 omvat de tijd van de sterke verarming van de licheneflora, samenvallend met een sterke industrialisatie. De gegevens van de diverse onderzoekers in deze periode geven bij elkaar een voldoende betrouwbaar beeld van de verspreiding.
- De periode 1970-1979 is het dieptepunt in het voorkomen van lichenen, hoewel de lichenologie sterk opleefde en er uit deze tijd zeer veel waarnemingen zijn.
- Tenslotte de periode 1980-heden. Dit is de periode waarin de zwaveldioxide-uitschot teruggebracht werd tot voor veel lichenen onschadelijke niveaus. Aan het begin van deze periode begon zich een kentering voor te doen in de achteruit-

Figuur 1
Verspreiding van *Parmelia coniocarpa* in
Nederland tot 1910.

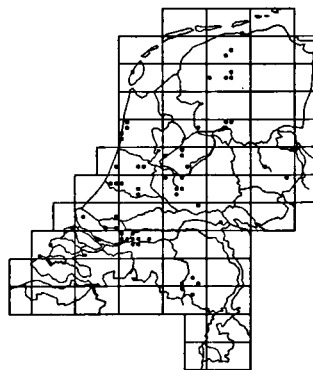
Figuur 3
Verspreiding van *Parmelia coniocarpa* in
Nederland tussen 1970 en 1979.

Figuur 2
Verspreiding van *Parmelia coniocarpa* in
Nederland tussen 1910 en 1969.

Figuur 4
Verspreiding van *Parmelia coniocarpa* in
Nederland na 1980.

gang, die inmiddels voor veel soorten is omgeslagen in een, al dan niet snelle, vooruitgang. Uit deze periode zijn eveneens veel gegevens beschikbaar.

Vergelijken we de kaartjes van *Parmelia coniocarpa* van de verschillende periodes, dan valt het volgende op:

- Tot 1910: de soort is vrij algemeen en komt in veel uurhokken door het hele land voor. Er zijn geen waarnemingen uit de provincies Friesland en Limburg, wat geen waarnemers-effect is omdat ook daar lichenologen actief waren.
- 1910-1969: de soort is zeldzaam, komt voor in weinig uurhokken en alleen aan de kust.
- 1970-1979: ongeveer evenveel waarnemingen. De soort houdt vaak lang stand op geïsoleerde standplaatsen, vaak oude bomen. Er worden in deze periode geen jonge, nieuwe vestigingen gevonden. De individuele thalli zijn waarschijnlijk tientallen jaren oud en planten zich niet voort. De soort komt op de Rode Lijst terecht.
- 1980-heden: de soort is in korte tijd weer vrij algemeen geworden en heeft zich weer verspreid over het hele land.

Behalve de oude vindplaatsen, die vaak nog bestaan, worden veel jonge, nieuwe vestigingen gevonden, vaak op jonge bomen. Sommige van deze nieuwe vestigingen zien er zeer florissant uit, en het eind van de uitbreiding is waarschijnlijk nog lang niet bereikt. Het ontbreken van vondsten in Limburg en Groningen is misschien een waarnemers-effect, maar mogelijk is het ontbreken in Limburg een reëel feit.

Verantwoording

De kaarten zijn opgesteld aan de hand van literatuurgegevens (met name Barkman 1958), veldwaarnemingen van A. Aptroot, P. van den Boom, M. Brand, C. v. Herk, A. v.d. Pluijm en L. Spier en de herbaria van Leiden, Utrecht en genoemde lichenologen. De overgrote meerderheid van de waarnemingen is gedocumenteerd met herbariummateriaal.

Literatuur

Barkman, J.J. 1958. Phytosociology and ecology of cryptogamic epiphytes. Van Gorcum, Assen. 628 pp.